



# Kas me otsime surnud inimest?

*Päästekoer otsib ja teatab ainult elusat inimest. See on fakt. Eesti oludes kõige tavalisem päästekoera tööülesanne on metsa kadunud inimese otsimine. Kahjuks jääme vahel mingil põhjusel hiljaks – kas otsinguid teostatakse teises kohas või on marjulise-seeneline saanud metsas olles hoopis infarkti. Otsima minnes me tegelikult ju ei tea, kas otsime elusat inimest või juba laipa. Meil peab aga olema teadmine, et meie koer igal juhul mingil moel annab märku, kui ta inimese üles leiab. Isegi siis, kui inimene on juba surnud.*

Meie eesmärk ei ole koolitada laibakoeri. See on spetsiifiline eriala. Meie koertel peab olema laibalõhna kogemus ja samuti peab koerajuhil olema kogemus, kuidas tema koer sellele lõhnale reageerib. Koer ei tohi teatada laibast samamoodi nagu elusa inimese leidmisest. Iga koer reageerib mingil viisil laiba lõhnale ning peaks sellest teavitama ka koerajuhti, kelle ülesandeks on oma kogemustele tuginedes koera käitumisest lugeda, millega on tegu.

Natuke teine olukord on varemtes töötavate koertega, kes näiteks maavärina piirkonda tööle lähevad. Esmatähtis on just elusate inimeste otsimine, kuna sellel momendil ei ole mõtet aega raisata laipade otsimisele ja üleskaevamisele – nende aeg tuleb hiljem. Samas pole ka seal paha, kui koer näitab koerajuhile arusaadaval viisil ära laipade asukohta. Need lihtsalt märgitakse esialgu, siis on teada, kust neid hiljem üles kaevama hakata. Kui koera käitumisest on teada, et tegu on laibaga – mitte elusa inimesega – suunatakse otsing edasi. Kui on näiteks teada, et majas oli õnnetushetkel neli inimest, kellest kolm leiti, on kõik üles leitud, kui koer näitab ka ühe surnukeha asukohta.

Surnud inimese keha hakkab eraldama laibalõhna juba 20 minutit pärast surma. Seda on tähtis teada eriti sellisel juhul, kui kannatanud on kohas, kust me teda näha ei saa. Koer ei tohigi hakata enam inimest haukuma, aga mingil moel ta kindlasti koerajuhile märku annab. Mis juhtub siis, kui me laipa varem pole harjutanud ja koera antud märk surnud inimesest ongi selle koha vältimine, ning koer läheb edasi? Võib-olla jääb inimene leidmata ja otsinguid jätkatakse asjatult veel paar päeva.

## **Koerte kogemused laibast Dejevos suvel 2007**

Saaremaal, päästekoerte laagris 2007.aasta suvel puutusid koerad kokku ka laibalõhnaga. Ülesandeks oli läbi otsida vana nõukogude sõjaväe radarijaama komandokeskus. Esimesel korrusel said koerajuhid liikuda koos koeraga, aga teisele korrusele, kus tegelikult figurant asus, tuli koerad saata üksinda. Laiba lõhn oli esimesel korrusel nimelt selle pärast, et vaadata, kuidas koerajuhid suhtuvad võimalikku esiletulevasse koera käitumise muutumisse. Teise korruse figurant oli paigutatud nii, et tema lõhn ei seganud laibalõhnale reageerimist. Kahjuks ma ise kohal ei saanud olla, sellepärast ei saa ma öelda, kui palju koerad tegelikult lõhnale reageerisid. Pärast siiski selgus, et paljud koerajuhid ei olnud



osanud lugeda koerte reageerimist lõhnale. Kõige hullem oli see tõsiasi, et nad ei otsinudki koera käitumisele seletust. Paljud lihtsalt ei märganudki muutust koera käitumises.

Otsingul osalenud Marika Truu rääkis oma kogemusest selles harjutuses. Nii temale kui tema koerale, suuršnautser Bettele, oli see esmakordne kogemus laibalõhnaga. Bette tegi endale harjumuspäraselt tööd hästi intensiivselt. Tulles maja teise otsa, oli ühe toa kohal juba koridoris näha, et koer on saanud mingi lõhna. Ta oli suure huviga lõhnale järgnenud, ruumis rahutult ringi jooksnud, püüdes leida lõhna allikat, ent näha oli, et midagi on teisiti kui tavaliselt inimese leidmise puhul. Lõpuks koer korralikult täpsustas, kust lõhn tuleb, natuke isegi tahtis kaevama hakata. Koerajuhti vaevas kahtlus, et järsku seal kivide all ikkagi oli figurant. Seega miks ei hakanud koer haukuma?

Kuna koer ei teatanud, lahkusid nad toast ja jätkasid otsingut.

Sarnast käitumist märkas Marika ka järgmise otsinguharjutust sooritava koera puhul. See koer isegi korra kiunatas, ent siis otsustas, et see ei ole see, mida me otsime, väljus ruumist ning koer ja koerajuht liikusid edasi. Ei tea, kas selle koera juht oskas koera käitumises midagi erilist märgata ja kas ta hiljem teada saades, et selles ruumis laibalõhna allikas oli, suutis kaks asja omavahel kokku viia. Ka Marika unustas hetkeks need vahejuhtumid, kuid hiljem kuuldes, millega tegelikult tegu oli, omandas koerte käitumine tema jaoks hoopis uue tähenduse.

Harjutus näitas väga selgelt, et koerad reageerivad automaatselt laiba lõhnale, küsimus ei ole selles. Harjutamise käigus võime seda käitumist võimendada ja kinnistada, aga sellele korduvalt reageerimata jättes võib see reaktsioon koeral ka kaduda. Kõige olulisem küsimus on siinkohal see, kas me ise suudame koera lugeda ja aru saada sellest, mida ta meile ütleb. Harjutamist vajame hoopis me ise.

### **Kuidas harjutada?**

Laibalõhnaga harjutamine pole sama lihtne kui elusa inimese otsimine. Spetsiaalsed laibalõhna ampullid on väga kallid. Sellise ampullid on kasutusel näiteks politseis, aga vaevalt et tavaline harrastaja neid kasutab. Väga hea on ka riidetükk, mis on olnud surnud inimese seljas, aga ega sedagi pole harrastajatel trennis kasutamiseks lihtne saada. Kõige tavalisem ja kergem on teha ise lõhn (nn. mömmö) kodus valmis. NB! Oma koerale ei tohi harjutuses kasutada oma mömmöt, vaid mömmösid tuleb vahetada teistega.

Mömmö valmistamiseks tuleb klaaspurki panna küüsi, juukseid ning surnud naharakke, mida on lihtne kraapida saunalaval leili võttes. Seejärel lisatakse sooja vett, purgile pannakse kaas peale ja asetatakse see paariks nädalaks sooja kohta – näiteks radiaatori peale. Viie päeva möödudes on see lõhn tegelikult juba kasutatav. Mida vanem mömmö on, seda tugevam on lõhn ja samas seda ebameeldivam on see koerajuhile. Kui mömmö on küpsenud pool aastat, pole harjutuseks enam koera vajagi.

Tõeliselt otsingul leitakse inimene kahjuks vahel surnuna. Siis tuleb olukorda ära kasutada. Koeraga jalutatakse lihtsalt mööda ja vaadatakse koera reageeringut. Ja loomulikult reageeringu eest kiidetakse ja premeeritakse. Päril laip on loomulikult midagi muud, kui ainult lõhnaga harjutadamine. Lõhn on koerale tore, nii me seda ju õpetame, aga samas vajab koer ka kogemust, et inimene võib olla “vale” lõhnaga, “külm” ning mitte liigutada ega reageerida.

Koerte reageeringud laibale varieeruvad ühest äärmusest teise. Kõik reaktsioonid on



võimalikud. Üldiselt koolitatud päästekoerad siiski laibalõhna otseselt ei karda, küll aga võivad nad tihtipeale peegeldada koerajuhi enda tundeid/kartusi. Metsaotsingutel on esinenud ka juhtumeid, kus koer on leidnud väga vana laiba ja koerajuhi saabumisel koer hoopis karvad seljal turri ajanud ja hakkanud omaniku peale urisema ning hambaid näitama.

### **Rico ja Gini esimene laibaharjutus ehk tutvumine laiba lõhnaga**

Aastal 2005 osalesime Siim Nemvaltsiga päästekoerte õppusel Joensuu, Soomes. Üks osa programmist oli ka tutvustada laibalõhna ja selle harjutamist. Selleks kasutasime ühe Pohjois-Karjalan Pelastuskoirat ry klubiliikme tehtud lõhna. Lõhn oli klaaspurgis, mille kaas jäeti peitmisel natuke lahti. Koer ja koerajuht peitmist ei näinud. Lõhn peideti lume sisse tee ääres, kust lumi oli ära lükatud. Koerajuhile näidati koht, kust tee äärt mööda edasi liikuma hakata. Koerajuht samaaegselt korduvalt näitas koerale maad ja ütles käskluse “laip” või muud enda poolt valitud sõna, mida ta mitte kusagil mujal, mitte mingisuguses teises tähenduses ei kasuta.

Esimesel korral lõhnaallikast möödudes meie koerad ei reageerinud. Tagasiteel tekkis juba huvi uue lõhna vastu ja koerad hakkasid aktiivselt kaevama. Selle peale jooksis kohale koerajuht, kiitis ja patsutas oma koera ning koer sai oma preemia kätte. Preemia koer sai kätte lõhna juures. See tähendab seda, et näiteks palliga premeerimisel ei visata palli eemale, vaid “lõhn ise tekitab palli ilmumise lõhnaallika juures”. Pärast võib koerajuht loomulikult mängida koeraga tavalisel moel.

Teisel harjutusringil võttis minu 1,5 aastane saksa lambakoer Gin pidevat maa näitamist ja käskluse kordamist selgelt omanikupoolse survena. Edasi katsetasime nii, et ma ütlesin käskluse ainult alguses ja maad üldse enam ei puutunud. Kohe kui lõhnani jõudsimine oli koeral juba selge, mida tema käest taheti ja harjutus õnnestus suurepäraselt.

Labrador Rico teine harjutusring sarnanes suures osas esimese ringiga. Kui koer paari tiiruga taipas, et oleme just sellest lõhnast huvitatud, lendas lumi ja koer hakkas kaevama. Vahepeal lendas isegi lõhnapurgi kaas. Õnneks oli miinuskraade nii palju, et mömmö oli juba ammu jäätunud.

Probleeme meie esimeses lõhnaharjutuses ei tekkinudki. Probleeme ei tekkinud ka teatamisviisi valikuga, kuna kõige loogilisem on valida see teatamisviis, mida koer ise pakub. Laiba puhul ongi tavaline, et koer hakkab kaevama.

*Annika Himanen*

*Lisaks sellele artiklile on laibast jutu ka artiklis „Päästekoerajuht“*